

CZYNsze NA RZECZ SZPITALA ŚWIĘTEGO DUCHA W LUBLINIE W POŁOWIE XVI W.

Dariusz Prucnal

Instytut Historii
Katolicki Uniwersytet Lubelski
e-mali: darpruc@wp.pl

Streszczenie. Praca analizuje zapisy dochodów szpitala świętoduskiego w Lublinie z lat 1548–1557 odnotowane w lubelskich księgach finansowych. Oprócz liczby i położenia nieruchomości obciążonych czynszem na rzecz szpitala przeanalizowano wysokość i ściągalność czynszów oraz płeć i rotację wśród właścicieli nieruchomości. Większość stałych dochodów szpitala pochodziła z obciążenia nieruchomości miejskich, ale nieliczne nieruchomości w mieście przynosiły znaczące dochody (ok. 35%), liczne domy i ogrody na przedmieściu (65%), a położone na Czwartku poniżej 5%. Ze 101 czynszów dwa najwyższe mają niemal 18% udział w dochodach, podczas gdy 86 czynszów najmniejszych o wysokości do pół grzywny tylko 63%. Na wysoką ściągalność czynszów (96,5%) nie rzutował obrót nieruchomościami, głównie tanimi ogrodami na przedmieściu. Autor starał się również pokazać, że tylko dla części szpitalnych czynszów można odnaleźć potwierdzenie transakcji w księgach miejskich.

Słowa kluczowe: Lublin XVI w., czynsze, szpitale lubelskie, szpital Świętego Ducha w Lublinie

Wśród zgromadzonych w Archiwum Państwowym w Lublinie ksiąg finansowych miasta Lublina dwie zawierają wszyte w nie roczne zapisy dochodów szpitala miejskiego. Obejmują one lata 1548–1556 i 1604–1628.¹ Analiza czynszów i ich płatników na rzecz szpitala możliwa jest wyłącznie na podstawie zapisów dochodów z lat 1548–1556. W przeciwieństwie do XVI-wiecznych zapisy XVII-wieczne są źle zachowane, a żadne roczne sprawozdanie nie jest pełne. Lista XVII-wiecznych płatników jest nie do odtworzenia lub odczytania, bowiem uniemożliwia to znaczne zniszczenie, szczególnie na rogach, czyli akurat w miejscach, w których wpisywano dane personalne części płatników. Manakamentem jest także wszyte lub przycięcie kart uniemożliwiające stwierdzenie faktu płacenia czy niepłacenia należności. Nie byłoby to przeszkodą, bowiem przyjęliśmy, iż interesuje nas teoretyczna wysokość świadczeń, a nie fakt

¹ Archiwum Państwowe w Lublinie, Akta miasta Lublina [dalej cyt. APL KmL] 267 (1548–1556); APL KmL 268 k. 78–211 (1604–1628).

ich regulowania, jednakże w XVII-wiecznych księgach brakuje kwot należności lub pozostaje wiele wątpliwości co do wysokości poszczególnych świadczeń. Zapisy obu ksiąg porządkują należności według typu i położenia nieruchomości, ale w ich ramach kolejność zapisów nie zawsze dokładnie zachowuje ich przestrzenne rozlokowanie.²

Zapisy XVI-wiecznej księgi dotyczą wszystkich dochodów szpitala, ale analizie poddajemy wyłącznie dochody stałe pochodzące z użytkowania majątku lubelskiego szpitala świętoduskiego, pomijając niezależne od szpitala incydentalne dochody pochodzące głównie z darowizn zbieranych do szpitalnej skar-bony.³ Interesują nas więc dochody gotówkowe z posiadanych przez szpital nieruchomości lub placów czy budynków obciążonych na jego rzecz czynszem, a także należności z kasy miejskiej będące odsetkami od pożyczonego miastu kapitału⁴ i tzw. czynsz wodny będący stałą opłatą za wykorzystanie gruntów szpitalnych pod przebiegający przez nie wodociąg miejski.⁵

Kompleks szpitalny posiadał grunty (tzw. jurydykę szpitalną) położone przed bramą miejską, które sąsiadowały z kompleksem zabudowań szpitalnych.

² W przypadku nieruchomości miejskich kryterium porządkującym jest wielkość czynszu (wyjątkiem jest zapisywana jako ostatnia należność z jatk), w pozostałych przypadkach wiele wskazuje, że uporządkowano je według rozmieszczenia terytorialnego. Bardzo rzadko informacje podawane w zapisach ksiąg miejskich wymieniają identycznych sąsiadów (zob. przypis. 51, 69), ale wynika to nie tyle z częstej zmiany sąsiedztwa, ile podawania tylko dwóch z sąsiadów. Zmiany płatników czynszów odtworzyliśmy na podstawie kolejności zapisów w kolejnych rocznych wykazach oraz wysokości płaconych czynszów.

³ W sporze toczonym w 1608 r. z prokuratorem Lichańskim M. Elercholz stwierdził, że usytuowanie szpitala przy drodze nie miało wpływu na wysokość jałmużn, bowiem gdyby „tak za każdym jechaniem ubogim dawano mogłoby być [wyżywionych] kilka tysięcy ubogich” [APL KmL 23 k. 365].

⁴ Miasto Lublin od 1438 r. obciążone było w miejsce długu 110 grzywnien należnych szpitalowi wieczystą rentą niewykupną w wysokości 4 grzywnien (3,6%) – *Zbiór Dokumentów Małopolskich*, wyd. E. Kuraś, t. 2, Wrocław 1963, nr 524. Dokument oblatowany jako czwarty w 1629 r. – Archiwum Archidiecezjalne w Lublinie, Akta konsystorza lubelskiego Rep. 60, A [dalej cyt: AAL] 21 k. 262v–263. A. Wadowski, *Kościół lubelskie*, Kraków 1907, s. 360; Z. Góralski, *Szpital na Lubelszczyźnie w okresie przedrozbiorowym*, Warszawa 1982, s. 115. Wspomina o nim K. Myśliński, *Wójt dziedziczny i rada miejska w Lublinie 1317–1504*, Lublin 1962, s. 67. Okoliczność zaciągnięcia pożyczki przez rajców wraz z cechmistrzami B. Nowak (*Rzemiosło Lublina od XIV do połowy XVI wieku*, Lublin 1991, s. 145) interpretuje jako przejaw wzajemnego porozumienia kupieckiej rady i rzemieślników.

⁵ Umowę z 1509 r. ustanawiającą cotygodniowy 6-groszowy czynsz „pro usu et victu pauperum hospitalis” płatny co piątek „in manus dispensatorium de manu consulari” oblatowano w 1629 r. jako dziesiątą (AAL 21 k. 64v–265). Lustracja województwa lubelskiego z 1661 r. (wyd. H. Oprawko, K. Szuster, Warszawa 1962, s. 103) wskazuje, że 6 groszy czynszu płacili miastu piwowarzy i warzący miód, bowiem „mieszczanie wielki nakład w każdym roku na poprawę rur podejmują”. Był on równy wysokości czynszu płaconego szpitalowi przez miasto „względem gruntu, przez który wodę tę prowadzą”. R. Szczygieł (*Skarbowość miejska*, [w:] *Dzieje Sandomierza XVI–XVIII w.*, red. F. Kiryk, t. 2, cz. 2, Warszawa 1993, s. 77–78) notuje dla Sandomierza identyczną wysokość opłaty od waru na rzecz miasta. Odplata taka obowiązywała od 1559 r., ale po 1585 r. podniesiono ją do 8 groszy. O opłatach za dostawę wody do poznańskich browarów wspomina J. Kądziołka (*Finanse miasta Poznania 1501–1648*, Poznań 1960, s. 61). O opłatach „rurnego” po wybudowaniu browaru wspomina w przypadku Krakowa S. Kutrzeba (*Finanse Krakowa w wiekach średnich*, Rocznik Krakowski 1900, 3, s. 48).

Ich powierzchnia jest trudna do oszacowania, ale w porównaniu z zaledwie siedmiohektarową powierzchnią miasta w murach była stosunkowo duża.⁶ W 1609 r. w sporze prowizora Lichańskiego o plac M. Elercholz ten zdesperowany stwierdził, że „gdyby Dominikanie i fara chciała naśladować [prowizora szpitala] całe miasto Lublin byłoby księżę, a na przedmieściu krakowskim szpitalne”.⁷ W porównaniu ze 100-łanowym obszarem lokacyjnego miasta Lublina kompleks szpitalny posiadał znaczne nieruchomości ziemskie: prócz trzyłanowego folwarku szpitalnego na podlubelskich Rurach⁸, trzy łany sołectwa we wsi Konopnica⁹ oraz łan na Czwartku.¹⁰ Księga dochodów pozwala oszacować wielkość obciążonych nieruchomości. Nawet gdyby przyjąć, że obciążenie ogrodów przedmiejskich wynosiło 2 grzywny za łan powierzchni, to i tak uzyskiwane czynsze (w 1548 r. – 971 gr) musiano pobierać z ponad 10 łanów gruntu, a na Czwartku (1548 r. – 105 gr) także z nieco ponad jednego łanu.

W przypadku XVI-wiecznej księgi finansowej problemem jest określenie, jaką część dochodów stanowiły czynsze od kapitału lokowanego na nieruchomościach, a jaką część przynosiła dzierżawa nieruchomości stanowiących własność kompleksu szpitalnego. Księga notuje dochody, podając nieruchomość lub płatnika z pominięciem ewentualnej kwoty lokowanego kapitału. Niewątpliwie

⁶ H. Gawarecki, Cz. Gawdzik, *Lublin*, s. 20. S. Siwkowa, A. Hunicz (*Lublin w świetle badań archeologicznych*, Lublin 1987, s. 3) powierzchnię miasta w murach szacuje na ok. 8 ha. Teren szpitalny ograniczała od północy płynąca do mniejszego stawu pod zamkiem rzeczka Czechówka, od wschodu mury miejskie, od południa ulica prowadząca od Bramy Krakowskiej (aż do rozwidlenia z gościńcem prowadzącym do wsi Czechów), zaś od zachodu linia od murowanej szubienicy aż do rzeki Czechówki.

⁷ APL KmL 158 k. 584 (1609 r.).

⁸ Łan Stanisława Bartka zapisano w 1438 (Katalog nr 11 s. 27; ZDM t. 5, nr 1439 s. 391–392 /na podstawie oblaty z 1629 roku – AAL 21 k. 263–263v/, A. Wadowski, *Kościół...*, s. 360) a dwa łany wójta kraśnickiego Piotra Siostrzeńca i jego żony Małgorzaty jako dziedziców prepozyta szpitalnego Marcina zapisano w 1453 roku (testament prepozyta Marcina z 1451 r. oblatowano w 1629 r. – AAL 21 k. 263v–264; AAL 23 k. 178v–179v, A. Wadowski, *Kościół...*, s. 361–362).

⁹ Wieś Konopnicę sprzedał 26 VII 1400 mieszczanom lubelskim Piotr Włodkowiec z Charbinowic (AAL 22 k. 438–440; *Katalog dokumentów miasta Lublina 1317–1792*, oprac. M. Trojanowska, Lublin 1996, nr 173 s. 103–104. J. Riabinin, *Materiały do historii miasta Lublina 1317–1792*, Lublin 1938, s. 6. Zob. K. Myśliński, *Wójt...*, s. 19–20). 7.11.1453 sołectwo kupił od wójta Janusza Pieczenia prepozyt szpitalny Stefan (AAL 22 k. 438–440v, A. Wadowski, *Kościół...*, s. 361). Lubelskie władze miejskie dzierżawiły wieś Konopnicę w całości, a z uzyskanych od dzierżawcy dochodów opłacały czynsz na rzecz szpitala świętoduskiego.

¹⁰ A. Berdecka (*Wielkość i parcelacja gruntów miast zakładanych w latach 1333–1370 w Małopolsce*, KHKM 1976, 24, z 4, s. 554) wskazuje, że wprowadzie tylko w 11 przypadkach na 37 miast królewskich założonych w badanym przez nią okresie w Małopolsce znamy wielkość lokacji, ale spośród owej 11 aż 6 miastom nadano 100 łanów ziemi. Autorka (tamże s. 558) pisze jednak, że „część gruntów tracono zapewne dobrowolnie lub pod presją na rzecz Kościoła (parafii, szpitali, klasztorów) czy starostów”. Niefortunnie użyto słowa „tracono” w odniesieniu do części gruntów lokacyjnych trafiającej pod zarząd Kościoła, skoro niemożliwe było, by władze miasta (a nie miasto jako takie) mogły zachować dla siebie całość przyznanych sobie gruntów. Od XVI w. władze miejskie i tak „ponownie” skomunalizowały owe grunty, poddając je zarządowi świeckich prowizorów. H. Gawarecki i Cz. Gawdzik (*Lublin*, s. 18) szacują obszar przyznany miastu na 5385 hektarów.

niemal całość dochodów z kamienic miejskich i niewielką część z przedmieścia należy traktować jako dochody czerpane z kapitału, tj. prywatnych darowizn (gł. zapisów testamentowych).¹¹

Analiza dochodów stałych zapisanych w zachowanej księdze dochodów z lat 1548–1556 szpitala dotyczy nie realnej, ale teoretycznej wysokości dochodów.¹² Ze względu na bardzo wysoką ściągальność świadczeń (średniookresowo 94,8%) realny poziom stałych dochodów nie odbiega znacząco od teoretycznego.¹³ Księga rachunkowa nie notuje żadnych zaległości zarówno w płatnościach pochodzących od władz miasta (czynsz z ratusza, czynsz wodny, sołectwa w Konopnicy czy łąnów szpitalnych), jak i czynszów z nieruchomości na przedmieściu. Zaległości dotyczą zaś czynszów z nieruchomości miejskich, pól na Czwartku i ogrodów przedmiejskich.¹⁴ Oczywiście inny wymiar miały zaległości mocno obciążonych nieruchomości w mieście, a inne wielu słabo obciążonych drobnych nieruchomości ziemskich. Najdobitniej ilustruje to fakt zalegania z pięciozłotowym czynszem z nieruchomości miejskiej przez najwięk-

Tabela 1. Procentowy udział poszczególnych dochodów stałych

Podstawa płatności	Rok									Średnia roczna
	1548	1549	1550	1551	1552	1553	1554	1555	1556	
Czynsz z ratusza od kwoty 110 grzywien	6,54	6,55	6,52	6,52	6,69	6,46	6,63	6,56	6,53	6,56
Czynsz wodny (6 gr przez 52 tygodnie)	10,63	10,65	10,59	10,60	10,87	10,51	10,77	10,66	10,62	10,65
Sołectwo w Konopnicy	11,45	11,47	11,41	11,41	11,71	11,31	11,59	11,48	11,43	11,47
Czynsze z nieruchomości w mieście*	25,36	25,39	25,25	25,27	25,92	25,05	25,67	25,41	25,31	25,41
Czynsze z nieruchomości na przedmieściu	9,34	9,35	9,30	9,31	9,55	10,03	8,42	9,36	9,32	9,33
Czynsze z ogrodów	33,09	33,41	33,77	33,80	32,02	33,50	33,71	33,37	33,21	33,32
Czynsze z Czwartku	3,58	3,17	3,16	3,09	3,24	3,13	3,21	3,18	3,57	3,26

*Wliczamy tu zaliczoną do tej kategorii grzywnę czynszu z jatki miejskiej.

¹¹ Zob. przypis 39 i 40.

¹² Uwzględniamy więc wszystkie kwoty odnotowane w księgach, bez względu na wątpliwości z regulacją płatności czy nawet pewności, że nie były one regulowane. Przykładowo księga notuje płatności czynszów, mimo zapisanych w księgach miejskich zarzutów o zaleganie z ich płaceniem, np. 22.12.1558 prowizor Milianowski zaprotestował przeciw Jakubowi Bassalikowi, Stanisławowi Zawiszy, Albertowi Rzepce, Mateuszowi Pierzchale, Elżbiecie Gruthczynie i innym przedmieszczaninom, którzy nie chcieli płacić z ogrodów czynszów szpitalnych przypadających na św. Marcina. Zażądał zwrotu ogrodów, aby można było na nich lokować nowych dzierżawców (APL KmL 9 s. 578).

¹³ W 1548 roku (ściągальność 99,7%), 1549 (94,8%), 1550 (94%), 1551 (93,9%), 1552 (93,5%), 1553 (93,7%), 1554 (94%), 1555 (97,9%), 1556 (91,9%).

¹⁴ Nie wiemy, czy wpływ na ściągальność dochodów miało położenie nieruchomości w „szpitalnej” części miasta. Tego typu zależność sugeruje M. Słoń (*Szpitalne...*, s. 101).

szego płatnika czynszu – rajcę Lubomelskiego. Kwota 5 zł wielokrotnie przekracza pozostałe zaległości kilku pozostałych opieszłych płatników. Ściągalność dochodów była wyjątkowo wysoka i gdyby nie przypadek Lubomelskiego wynosiłaby w 7 na 9 lat ponad 98%, a nigdy nie spadałaby poniżej 96,5%.

Dokładność danych księgi dochodów pozwala wyznaczyć średni udział poszczególnych składników w dochodach stałych (tab. 1).

Średniorocznie udział dochodów wypłacanych bezpośrednio przez miasto (czynsz z ratusza, czynsz wodny, sołectwo w Konopnicy) jako użytkownika majątku szpitalnego wynosił 28,7%. Prowizor szpitala otrzymywał je z rąk edwie 3,3%. Gdyby pominąć dochody płacone przez władze miejskie, wówczas proporcje te ulegną zmianie i wyniosą: miasto w murach 35,6%, przedmieście 59,8%, Czwartek 4,5%.

Łącznie szpitalowi należało się 21 czynszów z nieruchomości zabudowanych i 91 czynszów z nieruchomości ziemskich (12 + 79). Prowizor miał więc obsługiwać 112 czynszów. Wydaje się, że prepozyt szpitala nie odbierał czynszów z terenu miasta w murach. Prawdopodobnie ściągali je za niego prowizorzy miejscy.¹⁵ Odbierał należności szpitala tylko z przedmieścia, choć nie można wykluczyć, że również tutaj mógł być wyręczany przez służbę miejską. Przyjmując wyręczanie prowizora szpitalnego w ściąganiu czynszów z terenu miasta, łańców szpitalnych i Czwartku, do obsługi przez prowizora szpitala pozostawało 90 czynszów.¹⁶ Uwzględniając owe zakusy władz miejskich do kontroli egzekucji świadczeń i tak większość czynszów obsługiwał prowizor szpitala. Oczywiście ich udział finansowy był odwrotnie proporcjonalny do ich liczby. Miasto kontrolowało bowiem nieliczne, ale najbardziej dochodowe szpitalne czynsze.

Księga dochodów sugeruje (pomija bowiem czasem właścicieli budynków), iż największa rotacja dzierżawców (tab. 2) miała miejsce wśród dzierżawców ogrodów przedmiejskich. Przyjęcie różnych kryteriów oznaczających „zmiannę właściciela” powoduje znaczące różnice w wynikach.

Zawężenie kryterium zmiany przez domniemanie identyczności osób dodatkowo zmienia ten obraz (kolumna z prawej). Wśród płatników czynszu z przedmieścia na sześć zmian dwie są wątpliwe, podczas gdy w przypadku czterech można doszukiwać się dziedziczenia w obrębie rodziny (z ojca na syna). Wśród właścicieli ogrodów z 43 działek osiem, jak się wydaje, nie zmieniło ich

¹⁵ Zob. przypis 37.

¹⁶ Oczywiście wykluczwszy wielokrotne występowanie posiadaczy wielu nieruchomości (zob. tab. 2) ich liczba zmniejszyłaby się ze 112 o 13 do 99. Wobec tego prowizorowi szpitalnemu pozostałoby również proporcjonalnie mniej, bo nie 90, ale 78 płatników. Formalnie to na płatnikach spoczywał obowiązek regulowania czynszów, a więc to oni mieli dostarczyć czynsz prowizorowi. Problemem jest sposób ściągania czynszów w mieście, skoro w 1590 r. zapisano „*slugom miejskim za ich pilność, którą czynili okolo wybierania czynszów z żaczkami którzy z nimi chodzili 1 zł*” (APL KmL 298 s. 725). Inny zapis z 1608 r. wskazuje, że to płatnicy nosili czynsz na ratusz: „*sludze co wołał w mieście i na przedmieściu żeby czynsz nosili 5 gr*” (APL KmL 299 s. 1064).

wcale (zmiana wynika z alternatywnych metod zapisu płatników), w obrębie rodziny zaś zmieniło właściciela dodatkowo cztery.¹⁷ Zredukowałoby to liczbę działek w obrocie o 12 (z 43 na 31), natomiast zmian właścicieli aż o 16 (z 52 na 36).¹⁸

Tabela 2. Liczba czynszów i zmiany własności

Nieruchomości	Liczba		% zmian	Liczba zmian ^B	% zmian	Liczba zmian płatników ^C	% zmian ^
	czynszów	zmian płatników ^A					
W mieście	10	1	10	1	10	0	0
Na przedmieściu	11	8	72,7	6	54,5	2	18,2
Ogrody przedmiejskie	79	52	65,8	43	54,4	31	39,2
Łany szpitalne	3	3	100	2	66,6	1	33,3
Pola na Czwartku	9	3	33,3	2	22,2	1	11,1

^A – każda zmiana zapisu identyfikującego (mimo identyczności) właściciela, ^B – liczba nieruchomości o zmieniającym się właścicielu, ^C – liczba nieruchomości o zmieniającym się właścicielu (z wyłączeniem rodziny)

Nie wchodząc więc w dalsze szczegóły utrudnionej identyfikacji¹⁹, stwierdzamy, że procent nieruchomości ziemskich pozostających w obrocie, a więc zmieniających właściciela, był, ponad 3-krotnie wyższy od zmian w dziedziczeniu nieruchomości miejskich czy przedmiejskich. Oddaje to inny charakter czynszów z nieruchomości związanych z dziedziczeniem dom(k)ów, a pozostających w stałym obrocie gruntów użytkowych – rolniczych. Uwypukla to również pozycję dóbr czwartkowskich, które były czymś pośrednim między nieruchomością *stricte* rolniczą a nieruchomością zabudowaną, mieszkalną. Zapewne zarówno wśród ogrodów podmiejskich, jak i na Czwartku zauważalny stawał się już proces zabudowy owych działek rolniczych. Płynność obrotu zauważalna w małej stabilności dzierżawców ogrodów wynikała niewątpliwie z niewysokiej ceny parceli i charakteru samej dzierżawy.

¹⁷ Rodzina (dzieci?): Elżbieta Solniczna → Eliza Solniczna; Feliks Laweczki → Stanisław Laweczki; Andrzej Bogatka → Stanisław Bogatty; Stanisław Olejownik → Andrzej Olejownik. Tożsami (?): → Bar(bara) Kaletniczka → Barbara K(a)letni(czka); gener Otrapka → Tomasz Otrapka; Kielbaszina → Zessch de Kiel(b)aszcz; Bliądowskie → Marcin Bliądo; Gruda de Rachan → ogród Rachan(ski) Gruda; Stanisław Sadłowicz → Sadło → Stanisław Sadło; Leonard Rimer (Rymer) → Leonard Rimer Kaspro(wicz) → Kaspro(wicz); Rotifarka de Snopko(w) → Rothwisar → Rothwisar de Snop(ków) → Snopkowski.

¹⁸ Wśród pozostałych również występuje dziedziczenie (Jakub Konopnica → Jan Thomassowicz → Piotr Thomassowicz) lub nie można wykluczyć tożsamości osób (Jan Frenifex de subcast(tro) – Jan Nossalik de Garb[ow?]).

¹⁹ Należy pozostawić na uboczu problem dziedziczenia, bardzo trudno bowiem określić więzi rodzinne łączące kolejnych właścicieli. Z grubsza jednak widać, że nieruchomości przechodziły w inne ręce zapewne w drodze sukcesji, co poświadcza zmiana imion przy braku zmian przydomków, bądź też wykonywanie identycznego zawodu. Właściciele o odmiennych nazwiskach nie musieli być jednak dla siebie osobami obcymi, tak jak pomimo znacznych zbieżności nie można wykluczyć braku pokrewieństwa między kolejnymi właścicielami.

Zachowana księga dochodów, w której notowano przez 9 lat wszystkich płatników szpitalnych czynszów, jest bardzo pomocna, wręcz niezastąpiona w ustalaniu składu majątku i liczby nieruchomości. W porównaniu z zapisami księgi finansowej, skrupulatna kontrola zapisów odnotowanych w księgach miejskich tylko w pewnym stopniu pozwala uchwycić liczbę nieruchomości obciążonych czynszem na rzecz szpitala.

Oczywiście wśród zapisów najłatwiej odnaleźć informacje o nieruchomościach najbardziej charakterystycznych i o często zmieniających się właścicielach.²⁰ Największą przeszkodą jest częstotliwość takich transakcji, gdyż właściciele notowani w 1548 r. zawierali transakcje nawet w latach 1526–1527, a więc ponad 20 lat wcześniej.²¹ Niewykluczone więc, że duża część osób mogła posiadać tytuły prawne sprzed 1526, a może nawet z czasów tuż po pożarze miasta w 1515 r.²²

W księgach miejskich możemy potwierdzić notowanych w roku 1548 r. posiadaczy łąnów miejskich, ale z dwóch zmian właścicieli umykają nam obie, tzn. początek i koniec 7-letniej dzierżawy łąnu szpitalnego przez Chrzana.²³ Zaskakujące, że tylko dla trzech z dziesięciu nieruchomości w mieście udało się odnaleźć informacje potwierdzające istnienie obciążeń na rzecz szpitala (30%). W przypadku nieruchomości na przedmieściu obciążenia potwierdzić można tylko dla jednej z jedenastu nieruchomości (9%). Spośród 79 ogrodów przedmiejskich potwierdzenie posiadania w 1548 r. nieruchomości znajdujemy dla co najmniej 16 (20%), a przypuszczalnie dla 18 właścicieli (23%), a ponadto księgi miejskie notują sześć transakcji dotyczących tych nieruchomości. W przypadku pól na Czwartku odnotowano transakcje dotyczące dwóch spośród dziewięciu nieruchomości (22%) i jedną z co najmniej dwóch zmian właścicieli.

²⁰ Na trudności tego typu obliczeń wskazują kłopoty M. Słonia (*Szpitalne średniowiecznego Wrocławia*, Warszawa 2000, s. 72–74) z obliczeniem liczby obciążonych nieruchomości i wysokości czynszów szpitalnych we Wrocławiu. Kłopoty polegają nie tylko na kontroli przybywania nowych i sprzedaży starych nieruchomości, ale również charakteru ksiąg finansowych. W przypadku obliczeń M. Słonia liczba notowanych w aktach miejskich nieruchomości, w porównaniu do nieruchomości wymienianych w rachunkach, spada z 57% w 1428 r. do 42% w 1437 r. i 33% w latach 1500 i 1515. Wysokość czynszów spada z 47% w 1428 r., do 32 w 1437, 26 w 1500 i 23% w 1515 r. Podobne trudności z identyfikacją nieruchomości spowodowały, że A. Żaboklicka (*Zadłużenie hipoteczne domów w Nowym Sączu w końcu XVI wieku*, Przegląd Historyczny, 53, 1962, z. 4, s. 785) ograniczyła swoje badania nad Nowym Sączem do obszaru miasta w murach. M. Słoń (tamże s. 73–74) wskazuje na przykładzie wrocławskiego szpitala Świętej Trójcy, że w 1486 r. według akt miejskich szpital ten posiadał 109 nieruchomości, gdy tylko 66 z nich dokumentuje szpitalny kopiariusz (49 z akt miejskich), rachunki szpitalne zaś notują zaledwie 36 nieruchomości (tylko 19 w tym udokumentowanych i wiadomo, że pobierano z nich czynsze). 2/3 czynszów nie było więc uiszczanych i nie próbowano ich egzekwować.

²¹ Z 1526 r. (zob. przypis 36, 62), z 1527 (zob. przypis 56, 60, 61, 65).

²² W 1515 r. spłonęły nawet akta miejskie. H. Gawarecki, S. Paulowa, M. Stankowa, *Kłęski pożarów w Lublinie*, Rocznik Lubelski, 16, 1973, s. 214, 217. *Katalog dokumentów miasta Lublina 1317–1792*, oprac. M. Trojanowska, Lublin 1996, nr 42 s. 42–43. J. Riabinin, *Materiały do historii miasta Lublina 1317–1792*, Lublin 1938, nr 112.

²³ Znamy jednak transakcję zbycia łąnu w 1558 r. (zob. przypis 34).

Mimo niezłe zachowanej podstawy źródłowej osiągnięte wyniki są przypadkowe²⁴, nie tyle z powodu braku zapisu transakcji w księgach, ile wypierania z formularza transakcji kupna-sprzedaży informacji o obciążeniach nieruchomości, w tym czynszami na rzecz szpitala.

Tabela 3. Liczba czynszów w zależności od ich wysokości

Kwota (gr)	Rok								
	1548	1549	1550	1551	1552	1553	1554	1555	1556
246	1								
162	1	1	1	1	1	1	1	1	1
150	0	1	1	1	1	1	1	1	1
120	1	1	1	1	1	1	1	1	1
96	1	2	2	2	2	2	2	2	2
90	1	1	1	1	1	1	1	1	1
72	1	1	2	1	1	2	2	2	1
60	1	1	1	1	1	1	1	1	1
48	3	3	2	3	3	2	2	2	2
42	2	2	1	2	1	2	2	2	3
36	0	1	1	1	1	1	1	1	1
33	1	2	2	2	2	1	2	2	1
32	1	1	1	1	1	1	1	1	1
30	1	1	1		1	1		1	1
27									1
24	10	9	9	9	11	9	8	8	10
21	1								
18	9	10	11	10	10	10	10	9	8
15	11	11	13	13	9	13	11	11	10
14			1		1	1	1	1	1
12	34	32	31	30	30	31	32	33	31
10	2	2	2	3	1	2	2	2	2
9	1	1	1	1	1	1	1	1	3
8	2	3	1	2	1	1	1	1	2
6	14	13	13	14	13	13	13	14	14
4								1	
2	2	2	2	2	2	2	2		
Liczba czynszów	101	101	101	101	96	100	98	99	100

Stratyfikacja widoczna jest nie tylko w rozpiętości samych czynszów mieszczących się od 2 groszy po 5 złotych (75-krotność najniższego czynszu),

²⁴ Braku czystopisów ksiąg wójtowsko-ławniczych z lat 1546, 1553, 1568–1573 czy radzieckich z lat 1538–1551, 1556, 1562–1567 nie uzupełniają księgi zapisów wieczystych z lat 1541–1576.

ale także w wysokości czynszów płaconych przez poszczególnych płatników. Posiadanie wielu nieruchomości nie świadczyło o bogactwie ich właściciela, bowiem chcąc rozpoznać stratyfikację finansową, należałoby uszeregować płatników nie według liczby nieruchomości, ale wysokości płaconego przez nich czynszu (tab. 3 i 4).

Tabela 4. Liczba czynszów w zależności od ich wysokości (w przedziałach)

Kwota (gr)	1548	1549	1550	1551	1552	1553	1554	1555	1556
157–246	2	1	1	1	1	1	1	1	1
97–156	1	2	2	2	2	2	2	2	2
85–96	2	3	3	3	3	3	3	3	3
73–84									
61–72	1	1	2	1	1	2	2	2	1
49–60	1	1	1	1	1	1	1	1	1
37–48	5	5	3	5	4	4	4	4	5
25–36	3	5	5	4	5	4	4	5	5
13–24	31	30	34	32	31	33	30	29	29
1–12	55	53	50	52	48	50	51	52	53
Liczba czynszów	101	101	101	101	96	100	98	99	100

Tabela 5. Czynsze szpitalne z 1548 r.

Przedział czynszu (gr)	Liczba czynszów	Kwota czynszu (gr)	Czynsze (%)	Kwota czynszu (%)	Liczba czynszów	Kwota czynszu (gr)	Czynsze (%)	Kwota czynszu (%)
157–246	2	408	1,98	17,75	2	408	1,98	17,75
97–156	1	120	0,99	5,22	1	120	0,99	5,22
85–96	2	186	1,98	8,10	4	318	3,96	13,84
73–84	0	0	0	0				
61–72	1	72	0,99	3,13				
49–60	1	60	0,99	2,61				
37–48	5	228	4,95	9,92	94	1452	93,07	63,19
25–36	3	95	2,97	4,14				
13–24	31	588	30,69	25,59				
1–12	55	541	54,46	23,54				
Razem	101	2298	100	100	101	2298	100	100

Najniższy czynsz pokrywa się z dolną granicą 2 gr, najwyższy zaś łączny czynsz (płacony przez Jana Lubomelskiego) wynosił 5 zł 12 gr (81-krotność najniższego czynszu).²⁵ Lubomelski jako posiadacz zaledwie dwu nierucho-

²⁵ Gdyby zsumować czynsz Adama Krzimeckiego z łąnu (2 grzywny) i kamienicy miejskiej (5 zł), to w 1548 r. wynosił on łącznie 8 zł 6 gr, ale w następnych latach nie dzierżawił Krzimecki szpitalnych łąnów.

mości: domu w mieście i ogrodu na przedmieściu płacił najwyższy 5 zł czynsz z kamienicy. Jak istotna przy tym była nie tyle liczba nieruchomości, ile ich wartość pokazuje przykład Andrzeja Kozaka, który mimo iż był właścicielem trzech nieruchomości, uiszczał tylko 72 gr (grzywnę z kamienicy plus 2×12 gr z ogrodów). Posiadająca także trzy nieruchomości Kielbasczina płaciła „zaledwie” 33 gr (9 gr z Czwartku plus 2×12 gr z ogrodów), podczas gdy pozostali (prócz Lubomelskiego) właściciele dwóch nieruchomości uiszczali czynsze od 14 do 72 gr (najwięcej Wojciech Serifex – posiadacz kamienicy w mieście i domu na przedmieściu). Tak więc nie wszyscy spośród posiadaczy wielu nieruchomości stanowili elitę finansową. Kilka mało wartościowych, choć odrębnych, nieruchomości nie mogło konkurować z jedną bardzo wartościową.²⁶ Niewątpliwie wysokość czynszu na rzecz szpitala skorelowana była z ich szacunkową wartością. Chyba nie wszystkie nieruchomości były obciążone czynszem w jednakowym stopniu. Korelacja między wysokością czynszu a wartością nieruchomości jest zapewne skrzywiona w przypadku łańców szpitalnych, które z powodu nierówności prawnej (libertacji) dzierżawiono za diametralnie różne stawki (jedną lub dwie grzywny za łań w 1548 i grzywnę, półtorej lub dwie grzywny w latach późniejszych).

Liczba należnych szpitalowi czynszów waha się w wąskim paśmie od 96 do 101. Zaskakujące jest bardzo duże zróżnicowanie kwotowe świadczeń – zależnie od roku czynsze miały aż 21–24 wysokości (tab. 3). Najwyższe czynsze uiszczano właśnie z nieruchomości w mieście – od jednego²⁷ do pięciu zł. Zdecydowanie niższe były czynsze z nieruchomości przedmiejskich (mieszczące się w przedziale 10–48 gr), ogrodów przedmiejskich (2–48 gr) czy Czwartku (6–12 gr).²⁸ Rozłożenie wysokości czynszów (tab. 4) wskazuje na zdecydowaną przewagę ilościową czynszów niewielkich (do 24 gr) stanowiących ok. 80–85% całości, przy czym najwięcej czynszów mieści się w przedziale 7–12 gr (także liczbowo najwięcej jest czynszów 12 gr). Wysokość większości czynszów jest wielokrotnością podstawowej jednostki obrachunkowej – 6 gr. Od strony finansowej (tab. 5) przeważają liczebnie bardzo liczne drobne czynsze (do 24 gr), które mają jednak nieco mniejszą wartość niż czynsze duże (większych od pół grzywny).

Przykładowa analiza czynszów z 1548 r. (tab. 5) wskazuje, że 86 z nich (85,1%) oznaczało jedynie 49,1% dochodów uzyskiwanych przez szpital z czynszów. Pozostałe 15 czynszów (14,9%) pokrywało ponad połowę (50,9%) wszyst-

²⁶ Posiadanie kilku obciążonych na rzecz szpitala nieruchomości wskazuje na powszechność tego typu obciążenia albo na zjawisko koncentracji własności. T. Lalik (*Struktura miasta późnośrednio-wiecznego. Jej geneza i zmiany*, Kwartalnik Historyczny 82, 1975, z. 4, s. 787) zauważył zjawisko posiadania gruntów rolnych przez najzamożniejszych mieszczan, członków władz miejskich.

²⁷ Właściwie od 15 gr, ale liczymy wspólnie małżeństwo (?) Mężyków.

²⁸ Pozostałe czynsze pochodzące z czynszu wodnego czy czynszów z ratusza były znaczące, ale nie mogą służyć do jakichkolwiek porównań.

kich dochodów czynszowych. Jednakże tylko dwóch największych płatników czynszów (Adam Krzimecki i Jan Lubomelski) wpłacało aż 17,75% całości dochodów. Gdyby przyjąć za granicę wysokość grzywny (48 gr) wówczas 94 czynsze (tj. 93% ich liczby) równało się zaledwie 63,2% wartości czynszów (czyli nawet nie 2/3 całości), 4 czynsze (4%) oznaczały 13,8% czynszów, gdy pozostałe trzy największe czynsze (3%) resztę tzn. niemal 1/4 wartości wszystkich czynszów (23%).

Analiza zapisów księgi dochodów ukazuje, w jak znaczącym stopniu finansowanie szpitala spoczywało na rajcach miejskich, nie tylko jako przedstawicielach władz, ale jako osobach prywatnych, płatnikach szpitalnych czynszów. Wskazuje na to dominujący udział dochodów czerpanych przez szpital z nieruchomości w murach czy wysokość świadczeń wnoszonych przez płatników najwyższych czynszów.²⁹ Dokładna analiza udziału rajców w finansowaniu szpitala jest trudna z uwagi na problemy związane z identyfikacją płatników i brakiem jasnych kryteriów przyporządkowujących poszczególnych płatników do tej grupy.

Tabela 6. Płatnicy szpitalnych czynszów według płci

Nieruchomości	Liczba właścicieli	Mężczyźni	%	Kobiety	%
W mieście	10	9	88,9	1	11,1
Na przedmieściu	11	11	100	0	0
Ogrody przedmiejskie	79	70 (60)	88,6 (75,9)	9 (19)	11,4 (24,1)
Łany szpitalne	3	2	66,7	1	33,3
Pola na Czwartku	9	6 (7)	66,7 (77,8)	3 (2)	33,3 (22,2)

W męskim społeczeństwie niewiele kobiet uzyskało finansową samodzielność, by występować jako płatniczki czynszów na rzecz szpitala (tab. 6). Ze względu na niewielką reprezentację trudno zauważyć lepszą pozycję materialną kobiet wywodzących się spośród patrycjatu miasta.³⁰ Wśród kobiet dysponującym własnym majątkiem najwięcej dzierżawiło pola na Czwartku czy ogrody przedmiejskie. Tutaj ich udział przekraczał 20% płatników i nie był – jak w przypadku nieruchomości w mieście czy łąnów szpitalnych – tylko wyjątkiem.

²⁹ B. Nowak (*Rzemiosło Lublina od XIV do połowy XVI wieku*, Lublin 1991, s. 102–103 i *Liczebność i specjalizacja rzemiosła w Lublinie w pierwszej ćwierci XVI wieku*, *Rocznik Lubelski* 23–24, 1981–1982, s. 26) obliczyła, że w 1524 r. na 209 wszystkich rzemieślników 105 mieszkało poza murami miasta, z tego aż 101 mieszkało na Krakowskim Przedmieściu. W latach 1554–1558 (*Rzemiosło...*, s. 104–105) na przedmieściach mieszkało 75 spośród 223 rzemieślników. Autorka, analizując strukturę majątkową płatników (Tamże s. 110–111, 116–117), uwypukla, że zarówno przedmieście, jak i w znacznym stopniu samo miasto zamieszkiwali biedniejsi rzemieślnicy, jednakże to właśnie w „mieście w murach” zamieszkiwała elita finansowa.

³⁰ Jak np. Zofia Mężykowa, zapewne żona rajcy Melchiora Mężyka, współwystępująca wśród płatników czynszów z nieruchomości miejskich).

Wskazuje to, że w przeciwieństwie do patrycjuszek to pozbawione męskiej opieki uboższe mieszczki musiały same zatroszczyć się o własne utrzymanie.

Wśród płatników czynszów występuje co najmniej 11 osób (w tym 2 kobiety), które posiadały równocześnie więcej niż jedną nieruchomość, tzn. byli wielokrotnymi płatnikami czynszów na rzecz szpitala. Dwie osoby (w tym jedna kobieta) posiadali po 3 nieruchomości³¹, pozostała 9 (w tym jedna kobieta) miała ich 2³². Wprowadza to niewielkie zmiany w obliczeniach (tab. 7): udział kobiet wahał się od 13,5% (1552 r.) do 17,2% (1555 r.) ogółu płatników, a ich udział w finansowaniu szpitala wahał się od 11,5% (1556 r.) do 13,2% (1549 r.).

Tabela 7. Udział kobiet w finansowaniu szpitala

Udział kobiet (w %)	Rok							
	1548	1549	1550	1551	1552	1553	1554	1555
Liczbowy	16,8	16,8	14,9	15,8	13,5	16	14,3	17,2
Finansowy	13,1	13,2	12,2	13	11,7	13	11,9	13,1
Finansowy/liczbowy	0,78	0,78	0,82	0,82	0,86	0,81	0,83	0,76

Rozdźwięk między liczbą kobiet wśród płatników, a ich udziałem finansowym wydaje się stosunkowo niewielki. Gdy przyrównamy je do siebie, wówczas wyraźnie widać zdecydowanie gorszą pozycję finansową kobiet niż mężczyzn (tab. 8). Ich udział finansowy był od 1/5 do 1/3 mniejszy niż liczebny (potwierdza to także średni czynsz płacony przez kobiety).

Tabela 8. Płatnicy według płci i ich udział w finansowaniu szpitala

	1548	1549	1550	1551	1552	1553	1554	1555	1556
Mężczyźni (M)	84	84	86	85	83	84	84	82	85
Kobiety (K)	17	17	15	16	13	16	14	17	15
Śr. czynsz M	23,8	24	23,8	23,6	24	24,1	24	24,5	23,9
Śr. czynsz K	17,6	18	19	18,8	20,3	18,9	19,5	17,8	17,6
Czynsz K/M	0,74	0,75	0,8	0,8	0,85	0,79	0,81	0,73	0,74

Różnica ta wynika przede wszystkim z uwzględniania w obliczeniach mężczyzn – płatników obciążonych wysokimi czynszami z nieruchomości (kamienic) w mieście w murach. Ogólny poziom obciążeń (tab. 9) kobiet jest przeciętny, tzn. płacone przez nie czynsze mieszczą się w najniższym i najpowszechniejszym przedziale (do 24 gr). Jednakże w odróżnieniu od mężczyzn

³¹ Andrzej Kozak (nieruchomość w mieście i 2 ogrody), Kielbaszina (nieruchomość na Czwartku i 2 ogrody).

³² Nieruchomość w mieście i ogród posiadali Jan Lubomelski i Melchior Mężyk; nieruchomość na przedmieściu i ogród posiadał Wojciech Serifex i Adam Sutor, po 2 ogrody na przedmieściach mieli Andrzej Olejownik, Franciszek Stannifusor, Grzegorz Sutor, Mikołaj Sutor oraz Nikłowa.

najwięcej jest ich nie w granicach przedziału najniższego (do 12 gr), ale w przedziale następnym (13–24 gr).

Tabela 9. Płatnicy według płci i wysokość płaconych przez nich czynszów (w groszach)

Przedział wysokości czynszu	Rok																			
	1548		1549		1550		1551		1552		1553		1554		1555		1556			
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
157–246	2		1		1		1		1		1		1		1		1			
97–156	1		2		2		2		2		2		2		2		2			
85–96	2		3		3		3		3		3		3		3		3			
73–84																				
61–72	1		1		2		1		1		2		2		2		1			
49–60	1		1		1		1		1		1		1		1		1			
37–48	4	1	4	1	2	1	4	1	3	1	3	1	3	1	3	1	4	1		
25–36	2	1	3	2	3	2	2	2	3	2	2	2	2	2	3	2	4	1		
13–24	23	8	23	7	27	7	25	7	24	7	25	8	23	7	22	7	21	8		
1–12	48	7	46	7	45	5	46	6	45	3	45	5	47	4	45	7	48	5		
Płatnicy	84	17	84	17	86	15	85	16	83	13	84	16	84	14	82	17	85	15		

Udział kobiet w grupie największych płatników (ponad 24 gr) nie odbiega od średniej, choć ich najbogatsze przedstawicielki nie przekraczają kwoty 48 gr czynszu. Zapewne wspomniany rozkład jest odbiciem pewnej prawidłowości, że im kobieta była bardziej majątna tym mogła być bardziej samodzielna, także na płaszczyźnie finansowej i wartości samych nieruchomości.

Analiza księgi dochodów szpitalnym wskazuje na znaczne rozczłonkowanie majątku i wieloskładnikowość dochodów czynszowych przeznaczonych na rzecz instytucji szpitalnej. Ze względu na istnienie w mieście licznych instytucji kościelnych sugeruje to wielokrotne nakładanie się na siebie obciążeń czynszowych. Liczba oczynszowanych nieruchomości i znaczna liczba płatników wskazuje także na duży krąg osób mających kontakt z prowizorami, będącymi przedstawicielami szpitala. Równocześnie łatwo zauważalny jest znaczny udział w dochodach szpitalnych czynszów pochodzących od nielicznych, ale największych płatników, właścicieli kamienic w mieście. Znaczny udział w dochodach szpitalnych czynszów z kamienic miejskich wskazuje skalę prywatnej dobroczynności najbogatszych mieszczan, gdyż wysokość czerpanych przez szpital dochodów z nieruchomości zależała niemal wyłącznie od rozmieszczenia szpitalnego majątku, znajdującego się głównie na przedmieściu. Pomimo jego stałego wzrostu wysokość uzyskiwanych dochodów stałych nie była zbyt wysoka (ok. 103–106 zł) i była uzupełniana dochodami pochodzącymi ze zbiorów (skarby). Niewątpliwie w XVI w. spadał udział w stałych dochodach środków uzyskiwanych z części majątku szpitalnego, którym dysponowały władze miejskie (czynsz z ratusza, czynsz wodny, sołectwo w Konopnicy).

Wykaz płatników i dochodów z lat 1548–1556

[illegible]

[illegible]

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Matth (Maciej ?) Masło									6
	Andrzej Kozak	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Groth de Kudynyo (Kudonowskie, Kudimow)	12	12	12	12	12	12	12	12	
	Amroży Sartor									12
	Elzbieta Solniczna	18	18							
	Eliza Solniczna			18	18	18	18	18	18	18
	Grunda de Rachan ¹⁶⁾	12	12							
	ogród Rachan(ski) Gruda			12	12	12	12	12	12	15
	Bartosz Pióro ¹⁷⁾	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Wiślic(z)ka	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Melchior Mężyk	18	18	18	18	18	18	18	18	18
	Feliks Laweczki	9	9	9	9	9	9	9	9	
	Stanisław Laweczki									9
	Nikłowa	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Mrożek de Rachan ¹⁸⁾	18	18	18	18	18	18	18	18	18
	Jakub Konopnica	12	12	12	12	12	12	12		
	Jan Thomassowicz								12	
	Piotr Thomassowicz									12
	Bannsz de Rosol(ko) ¹⁹⁾	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Andrzej Olejownik ²⁰⁾	8	8	8	8	8	8	8	8	8
	Jenkowski Bernath	6								
	Bernath de Jenko		6							
	Jakub Sartor			6	6	6	6	6	6	6
	Bliądowskie ²¹⁾	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Marcin Bliądo ²²⁾									12

Czynsz z ogrodów przedmiejskich

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Czynsz z ogrodów przedmiejskich	Mikołaj Crumentator ²⁷⁾									8
	Jenek de Bili(czynski)	8	8	8	8	8	8	8	8	8
	Marcin Portulani	6	6	6	6	6	6	6	6	
	Jenek de Mar Por									6
	Jenek Szklarz	6	6	6	6	6	6	6	6	6
	Mikołaj Sutor ²⁸⁾	6	6	6	6	6	6	6	6	6
	Bar(bara) Kaletniczka	12	12							
	Barbara Kletni			12	12		12	12	12	
	Maciej Dąbrowa	10	10	10	10		10	10	10	
	Laskosz									10
	Grzegorz Sutor	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Kiełbasczina de Postrzi	12	12	12	12	12	12	12	12	
	Mateusz Bik de Postrzi									12
	Jaskowa Zdunka	12	12	12	12	12	12	12	12	
	Mateusz Bik									12
	Wacławek Textor ²⁹⁾	12	12	12	12	12	12	12	12	
	Liskowa									12
	Jan Frenifex de subcast(tro) ³⁰⁾	12	12	12	12	12	12	12	12	
	Jan Nossalik de Garb.(ov)									12
	Feliks Laweczki	6	6	6	6	6	6	6	6	
	Jan Mosezeński									6
	Jakub Fumifex ³¹⁾	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Salietnik	6			6	6				
	Kluskowa		6							
	Tomasz Szczęśny			6			6	6	6	6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Czynsz z ogrodów przedmiejskich	Tomasz Pistor									6
	Andrzej gener Mlo(czysz)	6	6	6	6	6	6	6	6	
	Grzegorz Dziadek									6
	Andrzej Bogatka	12	12	12	12	12	12	12	12	
	Stanisław Bogatty									12
	Błażej Czop	6	6	6	6	6	6	6	6	6
	Stanisław Sellator	6	6		6	6				
	Jakub Ziarno			6			6	6	6	6
	Mikołaj Rzithka	6	6	6	6	6	6	6	6	6
	Adam Sutor de Pastuch	24	24		24		24	24	24	24
	Tomek			24		24				
	gener Otrapka	24	24	24	24	24	24	24	24	
	Tomasz Otrapka									24
	Stacziwka Pelio	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Mikołaj Pelionis	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Wacław Faber	12	12	12	12	12	12	12	12	
	Milianowski ³²⁾									12
	Maciej Sellator ³³⁾	15	15	15	15	15	15	15	15	15
	Wilkowski	15	15	15	15		15	15		
	Jakub Bassalik (Bessalik) ³⁴⁾			15	15	15	15		15	15
	Rotifarka de Snopko	12								
	Rothwisar		12							
	Rothwisar de Snop			15	15		15	12	12	
	Snopkowski									12
	Jan Balneator			18						

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Rothwisarka	18	18		18	18	18	18	18	18
	Jan Lubomelski ³⁵⁾	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	Grzegorz Sutor	20	20	20	20	20	20	20	20	20
	Maciej Mrożek	15	15	15	15	15	15	15	15	
	Janusch									15
	S(z)czerbina	15	15		15	15				
	Pannitonsor			15			15	15	15	15
	Gotartowa	15	15		15	15				
	Kothczieska (Kuthczieska) ³⁶⁾			15			15	15	15	15
	[Jadwiga żona] Walentego Stano ³⁷⁾	15	15	15	15	15	15	15	15	15
	ubomelski	15								
	Lubomelski de mansio(naria)		15		15	15				
	Bartosz Strycharz			15			15	15	15	15
	Klemens Kotlarz	15	15		15		15	15	15	
	Kasprowicz			15						15
	Jakub Kopecz	15	15		15					
	Rosieka (Roficia, Rosieya)			15			15	15	15	15
Skarbonki		958	914 11/15	582	0	385	204	1320	815	746
Inne		66						30		

Czynsz z ogrodów przedmiejskich

¹⁾ 3.01.1543 rada miejska wydzierżawiła Adamowi Krzywickiemu (!) łan pola szpitalnego (położonego między łanem Brygidek a łanem Krzywickiego) i ogród, z których na św. Marcina miał zapłacić 2 grzywny (APL KmL 190 s. 32–33).

²⁾ Znamy tylko transakcję z 1.04.1558, kiedy Dorota Rawska zwana Wojtkową przez swojego syna Kaspra wydzierżawiła na 6 lat przedmieszczaninowi Stefanowi Maniek'owi łan, z którego należał się szpitalowi czynsz płaty na św. Marcina (APL KmL 9 s. 178).

³⁾ Zapis dokonany 7.01.1540 przez ówczesnych prowizorów szpitala dotyczył pozabawionego budynków łanu (położonego między łanem miejskim a łanem zmarłego Gawrona), w którym wymieniono Pawła Ćwiartkę i jego syna oraz określono czynsz 2 grzywnien płaty na św. Marcina (APL KmL 152 k. 419v–422v).

- ⁴⁾ 29.08.1526 prowizorzy szpitala lokowali za zgodą rajców Mateusza Niziołka na półłanku szpitalnym (położonym między polami tegoż Mateusza Niziołka a drogą publiczną), na którym ciążył czynsz 24 groszy płatny na rzecz szpitala w dniu św. Marcina (APL Kml 2 k. 255v). W następnym roku (20.11.1527) prowizorzy szpitala za zgodą rajców zrzekli się ponownie na rzecz Mateusza Niziołka owego półłanka (APL Kml 2 k. 269v).
- ⁵⁾ 13.01.1535 rajcy i ławnicy, prowizor Stacyzwka oraz prepozyt Piotr z Dobrego kwitowali Jana Lubomelskiego z wszystkich sum należnych szpitalowi lokowanych na jego dobrach w mieście i poza nim na podstawie spalonych akt rady, ławy i duchownych oraz zaległych czynszów (APL Kml C 4 k. 107v). 13.01.1535 Jan Lubomelski sprzedał szpitalowi lokowany na połowie swoich dóbr w mieście i poza miastem czynsz 4 zł od sumy 50 zł platny rajcom na św. Marcina (APL Kml 4 k. 107v–108).
- ⁶⁾ Czynsz z drewnianej narożnej kamienicy (położonej między kamienicami Andrzeja Kozaka i Mateusza Zeza) pochodził z uczynionego 1.02.1546 przez rajcę Adama Krzywieckiego (!) i jego żonę Katarzynę zapisu 5 zł czynszu od kapitału 100 zł (AAL 10 k. 155–157).
- ⁷⁾ Czynsz z kamienicy Grzebiennikowskiej wynikał z zobowiązania ławnika Jana Grzebiennika, który 17.03.1545 wziął sumę 80 zł, z której miał płacić na św. Marcina 4 zł czynszu na rzecz ubogich szpitala (APL Kml 126 k. 86–87). 14.10.1546 rajcy jako patroni i prowizorzy szpitala wykupili na rzecz przebywających w szpitalu ubogich czynsz 4 zł (płacony na św. Marcina) od sumy 80 zł (wziętej od Jana Lubomelskiego) i lokowali go na kamienicy, którą zajmował rajca Jan Grzebiennik (APL Kml 126 k. 106–107). 7.09.1547 rajcy jako patroni i prowizorzy szpitala wykupili u Jana Grzebiennika na rzecz przebywających w szpitalu ubogich czynsz 4 zł (płacony na św. Marcina) od sumy 80 zł lokowany na domu prowizora i rajcy Jana Lubomelskiego (APL Kml 126 k. 142–143). Umowa ta anulowała poprzednie zapisy Jana Lubomelskiego z 17.03.1545 i 14.10.1546 (APL Kml 126 k. 142–143).
- ⁸⁾ Wysokość czynszu i płatnika notuje APL Kml 2 k. 16 (1517 r.).
- ⁹⁾ 11.04.1548 rajca Jan Lubomelski zrzekł się na rzecz Jana Schapisscha i jego żony Anny domu (położonego między domami Birkatczyńskim a Aleksego Fabri) „*partibus e regione hospitalis lublensis situs*”, na którym ciążył czynsz 24 groszy na rzecz szpitala (APL Kml 126 k. 157).
- ¹⁰⁾ Zapewne błąd miast odnotowania tej kwoty kilka wierszy niżej przy Stanisławie Rodzonku.
- ¹¹⁾ 15.01.1556 Stanisław Wilczopolski z Czwartku zrzekł się na rzecz Jana Puchaczowskiego domu z ogrodem (położonego obok domu Stanisława Wilczopolskiego na górze), na którym ciążył czynsz na rzecz szpitala (APL Kml 126 s. 342).
- ¹²⁾ 30.08.1542 Benedykt Dzysz z Czwartku zrzekł się na rzecz Jana Wielopolskiego domu i połowy ogrodu, na którym ciążył czynsz 12 groszy na rzecz szpitala. Sam pozostawił sobie połowę ogrodu, który po śmierci jego i jego żony miał zostać przekazany szpitalowi (APL Kml 126 k. 23–24).
- ¹³⁾ Stanisław Rodzonek ze Sławina zrzekł się na rzecz swej żony Anny ogrodu ze stojącym na nim domkiem (położonego pomiędzy ogrodem Niziołka a wygonem), na którym ciążył czynsz 12 gr na rzecz szpitala płatny na św. Marcina (APL Kml 126 k. 116). 10.01.1560 Stanisław Rodzonek ze Sławina zrzekł się na rzecz Alberta Liupka części ogrodu położonego obok ogrodu ławnika Marcina Skawinki, na którym ciążył czynsz 6 groszy na rzecz szpitala (APL Kml 126 s. 449).
- ¹⁴⁾ 25.08.1557 Piotr Frenifex wraz z opiekunem żony Jadwigi Stanisławem Gawronkiem zrzekli się na rzecz dr medycyny Walentyna domu z ogrodem (położonego między domem Anastazji Zessowej i domu Kościółkowskiej), na którym ciążył czynsz na rzecz szpitala (APL Kml 126 s. 384).
- ¹⁵⁾ 20.01.1529 Ambroży Frenifex zrzekł się na rzecz Barbary Niklowej ogrodu (położonego między ogrodem Feliksa de prediis a stawem mniejszym), na którym ciążył czynsz 6 gr na rzecz szpitala (APL Kml 4 k. 17v).
- ¹⁶⁾ 19.09.1548 rajca Jan Lubomelski jako pełnomocnik szlachcica Stanisława Rachańskiego zwanego Trojan zrzekł się na rzecz Stanisława Grutha i jego żony Katarzyny ogrodu (położonego między ogrodami notariusza miejskiego Piotra Tomaszowica a Bartłomieją Byka), na którym ciążył czynsz 12 groszy na rzecz szpitala (APL Kml 126 k. 160). Zob. przypis 12.

¹⁷⁾ 4.04.1543 Stanisław Uchownik z żoną Barbarą zrzekli się na rzecz Agnieszki żony Bartłomieja Pióro i Małgorzaty córki Doroty Bytowskiej ogrodu (położonego pomiędzy ogrodami Stanisława Mensatora i Rachañskiego), na którym ciążył czynsz 12 gr na rzecz szpitala (APL Kml 126 k. 35).

¹⁸⁾ 29.08.1548 rajca Wacław Pellio jako pełnomocnik szlachcica Stanisława Rachañskiego zwanego Trojan zrzekł się na rzecz Adriana Phizic'a ogrodu po zmarłej Agnieszce Rachañskiej (położonego między ogrodami Jakuba Konopnicy a Nyklowej), na którym ciążył czynsz 18 groszy na rzecz szpitala (APL Kml 126 k. 164–165).

¹⁹⁾ 1.07.1528 Stanisław Tessar zrzekł się na rzecz Jana Rossolka (Rosółka) ogrodu (położonego między ogrodami rajcy Tomasza i Pawła Świdnickiego), na którym ciążył czynsz 12 gr na rzecz szpitala (APL Kml 4 k. 9v).

²⁰⁾ Znamy tylko późniejszą transakcję z 17.09.1561, kiedy Jadwiga Olejowniczka (wdowa po przedmieszczaninie Andrzeju) przez pełnomocnika Stanisława Kurowskiego zrzekła się na rzecz Bartłomieja Sutora i jego żony Agnieszki Moskwinianki ogrodu (położonego między ogrodami Stanisława Kurowskiego a Zofii Melikowej), na którym ciążył czynsz na rzecz szpitala (APL Kml 127 s. 15).

²¹⁾ 18.11.1528 Kasper Hamisowicz (textor) zrzekł się na rzecz Adama Blando ferifici ogrodu, na którym ciążył czynsz 12 gr na rzecz szpitala (APL Kml 4 k. 13v).

²²⁾ Znamy tylko późniejszą transakcję z 16.04.1567, kiedy ławnik Mateusz Masło pełnomocnik Wawrzyńca i Alberta (synów zmarłego rymarza Marcina Bliando) zrzekł się na rzecz Michała Fabro i jego żony Urszuli ogrodu (położonego między ogrodem Jana Noska a Kudinkowskim), na którym ciążył czynsz na rzecz szpitala (APL Kml 127 s. 182).

²³⁾ 22.04.1528 Jan Trąbaczek zrzekł się na rzecz Marcina Noska i jego żony Doroty ogrodu (położonego między ogrodami Hałka i Hannossowskiego), na którym ciążył czynsz 9 gr na rzecz szpitala (APL Kml 4 k. 6). 28.06.1531 Margareta Trzasiówkowska zrzekła się przez swojego opiekuna Stanisława Ssurman (?) na rzecz Jana Mrosek'a domu z ogrodem (położonego między domami Rawskiej a Banno), na którym ciążył czynsz 9 gr na rzecz szpitala (APL Kml 4 k. 55).

²⁴⁾ 25.09.1527 Mikołaj Górski zrzekł się na rzecz Jan Podmurnego ogrodu (położonego między ogrodami Stanisława Iskry i Mateusza Papidariusza), na którym ciążył czynsz 12 gr na rzecz szpitala (APL Kml 2 k. 265v).

²⁵⁾ 17.11.1546 przedmieszczanin Leonard Laterifex zrzekł się na rzecz przedmieszczanina Andrzeja Sartora ogrodu (położonego między ogrodami Andrzeja Czopa a Jana Podmurnego), na którym ciążył czynsz 12 groszy na rzecz szpitala (APL Kml 126 k. 124).

²⁶⁾ 6.05.1528 Katarzyna Stalina zrzekła się na rzecz Grzegorza Olejownika ogrodu (położonego między ogrodami Marcina Rzythka i Niziołka), na którym ciążył czynsz 6 gr na rzecz szpitala (APL Kml 4 k. 8v).

²⁷⁾ 3.07.1555 Albert Moszeński jako wykonawca testamentu ławnika Stanisława Aurifabri oraz opiekun jego syna Floriana i wdowy po nim Zofii zrzekł się na rzecz Mikołaja Crumentatora i jego żony Anny ogrodu (położonego pomiędzy ogrodem Jana Aromataria a Marcina Javitoris zwanego Byliczyński), na którym ciążył czynsz na rzecz szpitala (APL Kml 126 s. 328).

²⁸⁾ 11.09.1527 Mikołaj Pisarczyk zrzekł się na rzecz Mikołaja Sutora genero Byronowej ogrodu (położonego między ogrodami Andrzeja Sutora i Marcina Doliatora), na którym ciążył czynsz 6 gr na rzecz szpitala (APL Kml 2 k. 265).

²⁹⁾ 1.05.1527 Anna Korblewa zrzekła się przez swojego opiekuna Józefa Insitora na rzecz Wacława Textora ogrodu (położonego między ogrodami Wita Mensatora a Mikołaja *genero D-no* Jakuba Byczka), na którym ciążył czynsz 1 fertona na rzecz szpitala (APL Kml 2 k. 261v).

³⁰⁾ 21.11.1526 Walentyn Kiełbaska zrzekł się na rzecz Jan Frenifici z podzamcza i jego żony Katarzyny ogrodu (położonego między ogrodami Jana Ferrifabri i ? Frenifici), na którym ciążył czynsz 12 gr płatny szpitalowi na św. Marcina (APL Kml 2 k. 257).

- ³¹⁾ 22.05.1532 Marcin Kościółek zrzekł się na na rzecz Jakuba Funifici starszego i jego żony Małgorzaty ogrodu (położonego między ogrodami Jabłonczyńska a Feliksa Frenificis), na którym ciążył czynsz 12 gr na rzecz szpitala (APL KmL 4 k. 65v).
- ³²⁾ 22.04.1561 Mikołaj Milianowski wraz z żoną Anną zrzekli się na rzecz kanonika chełmskiego Mateusza Krassowskiego narożnego domu z ogrodem (położonego na przedmieściu obok ogrodu Pierzchałińskiego), na którym ciążył czynsz 12 groszy na rzecz szpitala (APL KmL 10 s. 489).
- ³³⁾ 10.07.1527 Anna Tyłkowa przez swojego opiekuna Jana Crispini zrzekła się na rzecz Marcina Sallatora ogrodu (położonego między ogrodami Byczka zwanego Otliskowskim a Wilkowej), na którym ciążył czynsz 15 gr na rzecz szpitala (APL KmL 2 k. 264v).
- ³⁴⁾ Zob przypis 12.
- ³⁵⁾ 20.01.1529 Jan Mrosek zrzekł się na rzecz Jana Lubomelskiego ogrodu (położonego między ogrodem Otrąpka a stawem Lubomelskiego), na którym ciążył czynsz 12 gr na rzecz szpitala (APL KmL 4 k. 17).
- ³⁶⁾ 6.07.1552 rajca Adam Krzyniecki zrzekł się na rzecz Jan Kotha i jego żony Katarzyny ogrodu (położonego między ogrodami Jadwigi Stanownej a Szczerbińskiego), na którym ciążył czynsz 14 groszy na rzecz szpitala (APL KmL 126 k. 249).
- ³⁷⁾ 20.01.1529 Agnieszka Kielbaszczyna zrzekła się przez swojego męża Walentyna na rzecz Walentyna de Oswiarzyn (*genere D-no Siano*) ogrodu (położonego między ogrodami Barbary Skromowskiej a Jerzego mansjonarza zamkowego), na którym ciążył czynsz 15 gr na rzecz szpitala (APL KmL 4 k. 16v).

RENTALS FOR THE BENEFIS OF THE HOLY SPIRIT CHURCH IN LUBLIN IN THE MIDDLE OF THE 16TH CENTURY

Summary. The present paper analyzes the incomes of the Holy Spirit Church in Lublin from the years 1548–1557 found in the Lublin accountancy books. Besides the number and location of the properties burdened with rents for the benefit of the Church, the paper analyzes the size and execution of the rents as well as the sex and rotation among the property owners. The majority of permanent incomes of the Church came from the burdens placed on city properties. The city properties, although not numerous, brought considerable incomes (about 35%), while the numerous houses and gardens in the suburbs brought 65% and those located in the Czwartek district gave less than 5%. Out of the 101 rentals, the highest two had almost 18% share in the incomes, while the 86 smallest rents – only 63%. Good execution of the rents (96.5%) was not affected by the turnover of the properties, mainly concerning the cheap gardens in the suburbs. The author also attempted to show that only a part of the hospital rents can find confirmation in the transactions noted down in the city books.

Key words: Lublin of the 16th c., rentals, Lublin hospitals, the Holy Spirit Church in Lublin